

**KAPSAYICI BELEDİYEÇİLİK VE GÖÇMENLERİN
KAMUSAL HİZMETLERE ERİŞİMİ
YEREL POLİTİKALAR İÇİN ÖNERİLER**

KAPSAYICI BELEDİYESİCİLİK VE GÖÇMENLERİN
KAMUSAL HİZMETLERE ERİŞİMİ

YEREL POLİTİKALAR İÇİN ÖNERİLER

Raporu hazırlayan

Deniz Yüksekler

Araştırma

Deniz Yüksekler

Hüseyin Yener Erköse

Aralık 2021

TÜSES Türkiye
Sosyal Ekonomik Siyasal
Araştırmalar Vakfı

Esentepe Mah. Büyükdere Cd.
No.: 100 Kat: 3 Şişli/İstanbul

Tel: 0 533 305 67 57

tuses@tuses.org.tr
www.tuses.org.tr

■■■ HEINRICH BÖLL STIFTUNG
DERNEĞİ TÜRKİYE TEMSİLCİLİĞİ

Bu araştırmanın telif hakları saklıdır. TÜSES (Türkiye Ekonomik Sosyal Siyasal Araştırmalar Vakfı)'nın izni olmadan bu çalışmanın hiçbir kısmı elektronik ya da mekanik yollarla çoğaltılamaz. Bu çalışmada belirtilen görüşler araştırmacılara ait olup, TÜSES ve Heinrich Böll Stiftung Derneği Türkiye Temsilciliği'nin kurumsal görüşlerini yansıtmaz. Bu çalışmayla ilgili her türlü alıntıda kaynak gösterilmesi zorunludur.

İÇİNDEKİLER

YÖNETİCİ ÖZETİ.....	5
GİRİŞ.....	7
KAVRAMSAL ÇERÇEVE	8
Göç Politikaları	8
Göçmen Entegrasyonu Politikaları	9
İSTANBUL'DA GÖÇMENLERE VE MÜLTECİLERE YÖNELİK HİZMETLER: DURUM DEĞERLENDİRMESİ	10
İstanbul'da Göçmenlerin Yasal Statüleri ve Sayıları.....	10
Mevzuat	11
Veri Paylaşımı.....	11
Kaynaklar	11
Personel.....	12
İş Birlikleri.....	12
Sürdürülebilirlik	12
Önyargılarla ve Toplumsal Gerginliklerle Başa Çıkma	13
POLİTİKA ÖNERİLERİ	14
Kamusal Hizmetlere Erişim.....	14
Yasal Düzenlemeler	14
Kaynakların Geliştirilmesi	15
Veri Toplama ve Veri Paylaşımı.....	15
Sürdürülebilirlik	16
Kapsayıcılık ve Entegrasyon	16
Toplumsal Gerilimle Başa Çıkma	17
Çok Katmanlı Göç Yönetişi.....	17
KAYNAKÇA	18

YÖNETİCİ ÖZETİ

İstanbul'da günümüzde tahminen 1,5-2 milyon civarında göçmen ve mülteci yaşıyor. Geçici koruma statüsündeki Suriyeliler en büyük grubu oluştururken, uluslararası koruma statüsüne başvuranlar veya bu statüyü alanlar, ikamet izniyle kentte bulunanlar ve düzensiz göçmenler diğer grupları teşkil ediyor. Göç politikaları ulusal düzeyde yapılırken, yerel yönetimler kentlerde yaşayan göçmenlerin kamu hizmetlerine ulaşımında giderek daha fazla rol oynuyorlar. Ancak belediyelerin göçmenlere etkin şekilde hizmet sunabilmesi için göçmenlere ilişkin veri paylaşımı, yasal mevzuat, mali kaynaklar, personel, iş birlikleri ve sürdürülebilirlik açısından sorunlar var.

Yerel yönetimlerin göçmenleri de kapsayıcı politikaları nasıl geliştirebileceğini ve bu konuda yaşanan sorunları tartışmak üzere, 21 Ekim 2021'de Türkiye Sosyal, Ekonomik ve Siyasal Araştırmalar Vakfı (TÜSES) "Katılımcı Belediyecilik Anlayışı ve Göçmenlerin Kamusal Hizmetlere Erişimi" başlıklı çevrimiçi bir çalıştay düzenledi. İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB) ve bazı ilçe belediyelerinin temsilcileri ile göç alanında çalışan sivil toplum kuruluşlarının (STK) temsilcileri ve araştırmacılar çalıştayda bir araya geldiler. Bu rapor, çalıştaya katılanların göçmenlerin kamusal hizmetlere erişimine ilişkin gözlemlerini ve yerel politika önerilerini bir araya getirmektedir. Rapordaki belli başlı politika önerileri şu şekilde sıralanabilir.

Günümüzde Türkiye'de göçmen ve mültecilerin kamu hizmetlerine ve kentsel hizmetlere erişimi ve temel haklarını kullanabilmeleri, yasal statüleri olup olmamasına bağlıdır.

- Göçmenlerin yasal statülerinden bağımsız olarak temel sağlık hizmetleri, halk sağlığı hizmetleri ve zorunlu eğitime erişebilmeleri sağlanmalıdır.

Yerel yönetimlerin göçmen ve mültecilere yönelik politikalar geliştirebilmesi, uygulaması ve kaynak ayırabilmesi için öncelikle yasal mevzuatta değişiklik gerekmektedir.

- Göçmen ve mültecilere hizmet sunumu; Belediye Kanunu ve Büyükşehir Belediye Kanunu'nda yapılacak değişikliklerle yerel yönetimlerin görevleri arasına dahil edilmelidir.
- Belediyelerin genel bütçe vergi gelirlerinden alacakları pay, kayıtlı göçmenleri de içeren nüfus büyüklüğüne göre belirlenmelidir.

Yerel yönetimlerin göçmenlere veri temelli hizmet sunabilmesi için sınırları içinde yaşayan göçmenlere ilişkin tam ve güncel veriye gereksinimi vardır.

- Göç İdaresi Başkanlığı ve diğer ilgili kamu kurumları, her kategorideki göçmen ve mültecilerin sayılarını, köken ülke / cinsiyet / yaş gibi kırımlarda düzenli aralıklarla ve il ve ilçe bazında, yerel yönetimlerle ve kamuyla paylaşmalıdır.

Sivil toplum kuruluşlarının mültecilere yönelik hizmet sunumunda son yıllarda kazandıkları deneyimin ve faaliyetlerinin sürdürülebilirliği açısından, belediyeler ile STK'lar arasında iş birliklerinin güçlendirilmesi önem taşımaktadır.

- Belediyeler ve sivil toplum kuruluşlarının sürdürülebilir ortak projeler ve programlar geliştirilmesini kolaylaştırıcı düzenlemeler yapılmalıdır.

Göç ve entegrasyon politikalarının ana akımlaştırılması, belediye hizmetlerinin bütün toplumu kapsayıcı şekilde planlanması, göçmenlere yönelik hizmetlerin sürdürülebilir olabilmesi açısından önemlidir.

- Yerel yönetimler hizmet sunumunda bütün hemşehrilerini (yerli halkı, göçmenleri, mültecileri, kadınları, çocukları, yaşlıları, engellileri, LGBTİ+ bireyleri) kapsayıcı hizmet anlayışını benimsemelidir.

Günümüzde İstanbul ve diğer kentlerde, özellikle Suriyelilere yönelik önyargılı tutum ve algılar yaygındır. Nitelikli sosyal temasın, göçmenler ve ev sahibi gruplar arasındaki gerilimleri ve ev sahibi toplulukların önyargılarını azalttığı bilinmektedir.

- Yerel yönetimlerin hizmet verdiği kamusal alanlar, göçmenler, mülteciler ve ev sahibi toplulukların karşılaşabilecekleri, temas kurabilecekleri ve etkileşebilecekleri alanlar olarak tasarlanmalıdır.
- Belediye personeline, göçmen ve mültecilere yönelik kapsayıcı ve önyargısız yaklaşım kazandıracak eğitimler verilmelidir.

Türkiye’de çok katmanlı göç yönetişimi doğrultusunda bazı eğilimler olmakla birlikte göç politikaları ulusal düzeyde ve merkezi yönetimce yapılmaktadır. Bu koşullarda yerel göç politikaları ancak pragmatik veya enformel düzeyde uygulanabilmektedir.

- Göç mevzuatında, yerindenlik ilkesini içerecek şekilde düzenleme yapılmalıdır.
- Hem ulusal hem de yerel düzeyde göç politikalarının oluşturulmasında insan hakları temelinde toplumun bütün kesimlerinin demokratik ilkelere göre katılımı sağlanmalıdır.

GİRİŞ

Türkiye’de mülteciler ve göçmenlerin sayısının beş milyon civarında olduğu tahmin ediliyor. En çok göçmene ve mülteciye ev sahipliği eden İstanbul’da Suriyelilerin toplam sayısı bir milyona yakın iken, Afganistan, Orta Asya cumhuriyetleri, Irak, İran, Kuzey Afrika ve Sahra-altı Afrika ülkelerinden gelen göçmenler ve sığınmacıların toplam sayısı da yüzbinlerle ifade ediliyor.

Göç ve mültecilere ilişkin yasal mevzuatın ve politikaların ulusal düzeyde yapılması ve uygulanmasına karşın, aslında bu politikaların çoğu yerel düzeyde – il göç idareleri, valilikler ve kaymakamlıklar, yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları (STK) tarafından –uygulanıyor. Ancak farklı kentlerin göç ile ilgili deneyimlerinin değişkenlik göstermesine rağmen, yerel düzeyde – yerel yönetimler ve merkezi yönetimin taşra teşkilatı seviyesinde – mahalli ihtiyaçlara uygun politikalar geliştirilmesi çoğu zaman mümkün değil. İstanbul’un durumu, en büyük metropol olmasının yanı sıra en çok göç alan kent olması ve kültürel açıdan karmaşık bir nüfus yapısı olması nedeniyle de özgün.

Bu gözlemlerden hareketle, yerel yönetimlerin göçmenleri de kapsayıcı politikaları nasıl geliştirebileceğini ve bu konuda yaşanan sorunları tartışmak üzere, 21 Ekim 2021’de Türkiye Sosyal, Ekonomik ve Siyasal Araştırmalar Vakfı (TÜSES) “Katılımcı Belediyecilik Anlayışı ve Göçmenlerin Kamusal Hizmetlere Erişimi” başlıklı çevrimiçi bir çalıştay düzenledi. Çalıştayda İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB) ve bazı ilçe belediyelerinin temsilcileri ile göç alanında çalışan STK temsilcileri ve araştırmacılar bir araya geldiler. Elinizdeki rapor, çalıştaya katılanların göçmenlerin kamusal hizmetlere erişimine ilişkin gözlemlerini ve yerel politika önerilerini bir araya getirmektedir.¹

Çalıştayın çıkış noktasını, Kerem Morgül, Osman Savaşkan ve Burcu Mutlu’nun hazırladığı “İstanbul’da Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Algı ve Tutumlar: Partizanlık, Yabancı Karşıtlığı, Tehdit Algıları ve Sosyal Temas” başlıklı araştırma raporunun bulguları oluşturuyordu. Heinrich Böll Stiftung Derneği Türkiye Temsilciliği’nin desteğiyle TÜSES tarafından yürütülen araştırmanın bulgularına göre, farklı siyasi görüş, mezhep ve sosyo-ekonomik statüye sahip olsalar da İstanbulluların çoğu Suriyelileri kültürel öteki olarak görmekteler (Morgül, Savaşkan ve Mutlu, 2021). Ayrıca T.C. vatandaşları, Suriyelilerin iş piyasasında, kamusal hizmetlere erişimde ve toplumsal yaşamın birçok alanında tehdit oluşturdukları algısına sahipler. Suriyelilere eşit haklar ve statü verilmesine karşıtlık çok yüksek iken, mültecilerin sosyal yardım ve temel eğitim ve sağlık hizmetlerinden yararlanması ise görece kabul görmekte. Araştırmanın bir başka bulgusu T.C. vatandaşlarının Suriyelilerle anlamlı sosyal temasının çok sınırlı olduğu, ancak önyargılı tutumların temas artıkça zayıfladığı yönünde.

Çalıştayda, söz konusu raporda ayrıntılı şekilde incelenen toplumsal önyargılara rağmen kentsel ve kamusal hizmetlerin (barınma, eğitim, sağlık, istihdama erişim, ulaşım, kültürel faaliyetlere katılım, sosyal hizmetler, kamu alanlarının kullanımı, vb.) nasıl daha kapsayıcı hale getirilebileceği tartışıldı. Elinizdeki raporda, öncelikle yerel yönetimlerin göç politikalarına ilişkin uluslararası literatürde kullanılan kavramlar açıklanmakta. Daha sonra çalıştayda dile getirilen görüşler ışığında yerel yönetimlerin göçmenlere yönelik uygulamaları hakkında bir durum tespiti yer alıyor. Son olarak, katılımcıların görüşleri ve ilgili bilimsel literatür doğrultusunda politika önerileri sunuluyor.

¹ Katılımcılar çalıştaya davet edilirken dile getirdikleri görüşlerin isimleri kullanmadan raporlanacağı belirtildiği için, bu raporda katılımcıların görüşleri adlarına yer verilmeden özetlenmektedir.

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Yerel düzeyde göçmenlerin kentsel, kamusal ve sosyal hizmetlere erişiminde yaşanan sorunları ve bu konuda politika önerilerini ele almadan önce kullanılan terimler ve kavramlara ilişkin bir çerçeve çizmekte fayda var.

Göç Politikaları

Farklı ülke örneklerine bakıldığında göç politikalarının giderek çoklu düzeyli hale geldiği vurgulanıyor. Örneğin Avrupa Birliği (AB) ülkelerinde, göçe ve göçmenlere ilişkin politikaların bazıları AB düzeyinde belirlenirken, bir kısmı ise ulusal düzeyde ve hatta eyalet veya yerel yönetim düzeylerinde şekillenmiş durumda ve uygulanmakta. Politika uygulayıcıları arasında kamu kurumları yanı sıra yerel, ulusal ve uluslararası sivil toplum kuruluşları da yer alıyorlar. Farklı düzeylerdeki bu politikalardan oluşan göç yönetişimi ise merkeziyetçi, yerelci, çok katmanlı veya birbirinden kopuk olabiliyor (Scholten ve Penninx, 2016). Merkeziyetçi göç yönetişiminde farklı düzeyler arasında tepeden inme bir ilişki var iken, yerelci göç yönetişiminde yerindenlik ilkesinin öne çıktığı ve yerelde uygulanabilecek göç ve mülteci politikalarının yerele bırakıldığı görülüyor. Çok katmanlı göç yönetişiminde (multi-level governance of migration) ise farklı düzeylerdeki politikaların – herhangi bir düzey baskın olmadan – karşılıklı etkileşimi ve ortak koordinasyonu söz konusu. Öte yandan, farklı düzeylerdeki göç politikaları ve uygulamaları arasında koordinasyon olmaması ve düzeylerin birbirinden kopuk bir göç yönetişimi var olması da mümkün. Çok katmanlı göç yönetişiminde yerel, ulusal ve uluslararası düzeyler arasındaki ilişkiler dikey bir boyut oluştururken, örneğin yerel düzeyde merkezi yönetimin il teşkilatı, belediyeler ve sivil toplum arasındaki ilişkiler ise yatay boyutu oluşturuyor (Scholten ve Penninx, 2016).

Merkeziyetçi göç ve iltica yönetişiminin göçmen karşıtı yerel tepkilere daha çok yol açabileceği ve bu alanlarda yerel katılıma ve yerel özelliklere önem verilen politika yapımı ve uygulaması süreçlerinin daha olumlu sonuçlar verebileceğini gösteren çalışmalar var (örneğin Glorius ve diğerleri, 2019). Avrupa Birliği’nde araştırmacılar çok katmanlı göç yönetişiminin güçlendirilmesi çağrısında bulunuyorlar. Özellikle, belediyelerin AB fonlarından daha çok yararlanabilmesi ve belediyelere göç politikalarında daha çok söz hakkı tanınması üzerinde duruluyor (Bendel ve diğerleri, 2019). Belediyeler ile AB düzeyi arasındaki iş birliğinin artırılması gerektiği de belirtiliyor (Stürner ve diğerleri, 2020).

Göçmen Entegrasyonu Politikaları

Avrupa Birliği özelinde göçmen politikaları giderek Avrupalılaşıırken, göçmenlerin içinde yaşadıkları topluma entegrasyonlarına (ya da sosyal uyuma)² ilişkin politikaların ise giderek yerelleştiği vurgulanıyor (örneğin Barrero, Caponio ve Scholten, 2017). Diğer bir deyişle, AB düzeyinde belirli ilkeler belirlenmiş iken, aslında entegrasyon politikalarının giderek daha çok belediyeler ve bölgeler (federal eyaletler, iller) düze-

² Bu raporda, göçmen entegrasyonu, toplumsal uyum ve sosyal uyum kavramları birbirlerinin yerine geçebilecek şekilde kullanılmaktadır. Göçmen entegrasyonu kısaca, “göçmenlerin toplumun kabul edilen üyeleri olma süreci” diye tanımlanabilir. Bu süreç, yeni gelenlerin bir topluma yerleşmeleri, ev sahibi toplumla etkileşimleri ve göçü takip eden toplumsal değişimi içerir (Penninx, 2019). Karmaşık bir süreç olan entegrasyonun, siyasi-hukuki, sosyo-ekonomik ve kültürel boyutları olduğu düşünülebilir.

yinde kendi ihtiyaçları çerçevesinde şekillendiği belirtiliyor. Bu nedenle, göçmen entegrasyonu konusunda da merkeziyetçi olmayan çok katmanlı bir yönetim önem kazanmış durumda (Scholten ve Penninx, 2016).

Bu bağlamda önemli bir diğer kavram, göçmen entegrasyonu politikalarının ana akımlaşması. Yine Avrupa örneği üzerinden gidersek, AB düzeyinde veya ulusal düzeydeki göçmen entegrasyon politikaları spesifik değil, sadece genel bir çerçeve oluşturuyor. Bölgesel veya yerel düzeyler ise kendi yerellerindeki kültürel ve toplumsal çeşitlilik (diversity) bağlamında ve yerindenlik ilkesi çerçevesinde entegrasyon politikalarını oluşturuyorlar. Burada önemli husus, çeşitliliğin “toplumun bütünü” üzerinden tanımlanması ve belirli göçmen toplulukları ya da azınlıklar ile sınırlandırılmaması (Scholten, Collett ve Petrovic, 2017). Bu yaklaşım hem kültürel çeşitliliğin çok yoğun ve karmaşık olduğu kentler (super diverse cities) için hem de kendi kültürel özgünlüklerine sahip bölgeler için entegrasyon politikalarını kendi ihtiyaçları doğrultusunda ve katılımcı şekilde oluşturma imkânı veriyor. Bu çerçevede, gruplar arası sosyal temas, eşit fırsatlar ve ortaklaşılacak bir aidiyet duygusunun yerel düzeyde ve o yerelin tarihsel, kültürel, ekonomik ve kent planlaması ile sivil topluma ilişkin öznellikleri içinde inşa edilmesi temaları öne çıkıyor (örneğin Zapata-Barrero, 2017). Dolayısıyla, çok katmanlı entegrasyon yönetiminin, merkeziyetçi bir yönetim yapısına kıyasla daha uygun olduğu belirtiliyor.

Yine Avrupa Birliği örneğinde, belediyelerin kendi aralarında kurdukları birliklerin, dayanışma ağlarının ve ortaklıkların çok katmanlı ve çok paydaşlı göç yönetiminde önemli roller oynadıkları vurgulanıyor (Bendel ve diğerleri, 2019; Heimann ve Stürner, 2020).

İstanbulda Göçmenlere ve Mültecilere Yönelik Hizmetler:

DURUM DEĞERLENDİRMESİ

Çalıştaya katılanlar İstanbul'da göçmenlere yönelik mevzuat, yerel politikalar ve uygulamalar konusunda görüşlerini paylaşırken özellikle birkaç sorun alanına dikkat çektiler. Bu alanlar; göçmenlerin yasal statüleri, göçmenlere hizmet konusunda yasal mevzuattaki eksiklikler, göçmenlerin ve mültecilerin sayılarına ilişkin verilere erişim, mali kaynak ve insan kaynağı yetersizliği, personel işe alımı ve eğitimi, hizmetlerin sürdürülebilirliği ve yerel halk ve göçmenler arasındaki ilişkiler olarak sıralanabilir. Bu konularda katılımcıların dile getirdiği ve aşağıda aktarılan sorunların bazıları İstanbul'a özgü iken, bazıları bütün yerel yönetimler için geçerlidir.

İstanbul'da Göçmenlerin Yasal Statüleri ve Sayıları

İstanbul'da günümüzde sayıları 1,5-2 milyon arasında olduğu tahmin edilen göçmen ve mülteci³ yaşıyor. Uluslararası Göç Örgütü'nün (IOM) 2019'da yaptığı değerlendirmeye göre kentte 963.000 civarında Suriyeli ve ayrıca 700.000'e yakın başka ülkelerden göçmenler yaşamaktaydı (IOM, 2019). Bu sayı içinde Suriyelilerden sonra en büyük grupların Afganlar, Özbekler, Türkmenler, Pakistanlılar olduğu belirtiliyor. Yasal statülerine bakılmaksızın oluşturulan bu veriye ayrıca, sırasıyla Iraklılar, Azerbaycanlılar, İranlılar, Mısırlılar, Çinliler ve çeşitli Asya ve Afrika ülkelerinden gelenler dahil. Suriyelilerin büyük çoğunluğu (Aralık 2021 itibariyle 535.760 kişi) geçici koruma statüsüne sahip iken (GİB, 2021), bir kısmı ise T.C. vatandaşlığına geçmiş durumda. Ayrıca ikamet izniyle burada bulunan Suriyeliler, hiçbir kaydı olmayanlar veya geçici koruma kaydı başka bir ilde olup İstanbul'da yaşayanlar var. Türkiye'de halihazırda uluslararası koruma başvurusu yapmış veya uluslararası koruma statüsü almış olan 300.000'den fazla kişinin farklı illerde ikamet kayıtları var; ancak bunların kayda değer bir bölümünün İstanbul'da yaşadığı tahmin ediliyor. Aralık 2021 itibariyle çalışma, eğitim veya başka nedenlerle alınmış ikamet izinleriyle yaşamakta olan toplam 1.283.167 kişinin 673.251'i İstanbul'da bulunuyor (GİB, 2021).⁴

Bunun dışında ikamet izninin veya turist vizesinin süresi dolduktan sonra veya Türkiye'ye kaçak girerek İstanbul'da yaşayan farklı ülkelerden on binlerce düzensiz göçmen var.

Özetle, her ne kadar geçici koruma statüsü kapsamında İstanbul'da kayıtlı olan Suriyeliler en büyük grup bu oluştursa da düzensiz göçmen olan, kısa süreli ikamet izniyle burada bulunan, kaydı başka bir ilde olup İstanbul'da yaşayan yüzbinlerce göçmen ve mülteci var. Yasal statü, köken ülke, kadın/erkek dağılımı ve yaş dağılımı açısından çeşitlilik gösteren bu grupların kentsel ve kamusal hizmetlere olan ihtiyaçları da çok büyük farklılık gösteriyor. Çünkü her şeyden önce yasal statü (ikamet izni, çalışma izni, geçici koruma statüsü, uluslararası koruma statüsü veya başvurusu), göçmenlerin sağlıktan eğitime kadar birçok kamusal hizmete erişimi için bir anahtar niteliği taşıyor (Kocaoğlu, Avcı ve İnanc, 2020).

³ Bu raporda mülteci kavramı, sadece uluslararası hukuka göre mülteci statüsü almış olan bireyleri değil, ülkesinden güvenlik kaygısı ve çatışma nedeniyle kaçan ve Türkiye'ye sığınan herkesi kastederek kullanılmaktadır. Suriyeliler için de mülteci terimi kullanılmaktadır.

⁴ Uluslararası Göç Örgütü (IOM, 2019) raporunda verilen sayılarla Göç İdaresi Başkanlığının güncel verileri birbirini dışlamıyor; o yüzden bu rakamlar toplanmamalı. IOM'nin rakamları, 2019'daki bir saha çalışmasında İstanbul'da mahalle muhtarlarıyla yapılan görüşmeler sonucunda oluşturulan tahmini sayılar artı kamu kurumlarının verdiği resmi sayıları, GİM'nin (2021) rakamları ise kamuoyuna açıklanmış güncel resmi verileri içermektedir. Burada bilgi için iki rakam da sunulmaktadır.

Kısacası, yerel yönetimlerin göçmenlere yönelik mevcut ve gelecekteki hizmetleri ve uygulamalarının hedef kitlesi heterojen bir kitle oluşturuyor. Göçmenlerin böylesine heterojen ve sayısal olarak değişken bir kitle olmalarında göç veren ülkelerdeki siyasi ve ekonomik koşullar ve Türkiye'nin ulusal düzeydeki göç ve iltica politikaları kuşkusuz rol oynuyor. Bunun yanı sıra, İstanbul'un bir metropol olarak niteliklerinin de göz önünde bulundurulması gerekir. İstanbul bir yandan bir küresel kent ve dolayısıyla her zaman ve her türlü göç alması kaçınılmaz. Aynı zamanda İstanbul, Avrupa Birliği ülkelerine geçmek isteyenlerin durağı olan bir "bekleme odası" niteliği de taşıyor (Erder, 2020). "Transit göçmen" olarak İstanbul'a gelip burada kalan ya da Avrupa'ya geçiş için fırsat bekleyen pek çok göçmen var.

Mevzuat

İstanbul'da yaşayan göçmen ve mültecilerin profili bu kadar çeşitlilik arz ederken, göçmenlere yönelik yerel politikaların ve uygulamaların yasal çerçevesini oluşturan mevzuat ise çok sınırlı. Yerel yönetimlerin göçmenlere ve mültecilere yönelik hizmet sunumu bilindiği gibi 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun hemşehrilik hukukunu düzenleyen 13. maddesi çerçevesinde gerçekleşiyor. Bu madde kentte yaşayan herkesin hemşehri sayılacağını, kararlara katılabileceğini ve sosyal yardımlardan yararlanabileceğini belirtmekle birlikte göçmenlere özgü ifadeler içermemekte. Kanunda özellikle, göçmenlere ve mültecilere yönelik hizmete ilişkin düzenleme olmaması eksikliklerdir.

Veri Paylaşımı

Yerel yönetimlerin farklı statülerdeki göçmen ve mültecilerin il, ilçe ve mahalle kırılımlarındaki sayılarına erişimi yok. Bu da planlama ve hizmet sunumunu güçleştiriyor. Örneğin, imara ilişkin mevzuatta resmi kayıtlı nüfusun temel alınması öngörüldüğü için imar çalışmalarında bir mahallenin gerçek nüfusunun hesaplamalarda kullanılmadığı belirtiliyor.

Bunun yanı sıra, Belediye Kanunu'nda göçmenlere hizmete dair bir düzenleme olmadığı için, ilçe ve büyükşehir belediyeleri göçmenlerin sayısı, köken ülkeleri, yaş dağılımları, cinsiyet dağılımları, yasal statüleri ve ihtiyaçlarına yönelik veri toplayabilecek personele ve mali kaynaklara da sahip değil.

Kamu kurumlarının yerel yönetimlerle ve kamuyla veri paylaşımlarındaki eksiklik, göçmenlerin sayıları yanı sıra göçmenlere yönelik mevcut programlar ve hizmetlerle ilgili bilgilendirmeye de yansıyor. Uluslararası fonlayıcı kurumlar, kamu kuruluşları, yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşlarının göçmenlere yönelik faaliyetleri arasında yeterince eşgüdüm olmadığı ve veri paylaşılmadığı belirtiliyor. Bu yüzden sosyal yardım projeleri bazen mükerrer olabilmekte ya da belediyeler sınırları dahilinde göçmenlere yönelik yürütülen bütün projelerden haberdar olmayabiliyor.

Kaynaklar

5779 sayılı İl Özel İdarelerine ve Belediyelere Genel Bütçe Vergi Gelirlerinden Pay Verilmesi Hakkında Kanuna göre belediyelerin gelirlerinin önemli bölümü genel bütçe vergi gelirlerinden ayrılan ve büyük oranda nüfuslarına göre belirlenen paylardan oluşmaktadır. Belediye sınırları içindeki nüfus Adrese Da-

yalı Nüfus Kayıt Sistemine göre hesaplanırken, geçici koruma statüsünde kayıtlı Suriyeliler, uluslararası koruma başvurusu olanlar ve şartlı mülteci statüsü almış olanlar ve tabii ki düzensiz göçmenler nüfus verilerine yansımamaktadır. Belediyelerin Genel Bütçeden aldıkları kaynakların gerçek nüfuslarını yansıtmaması, göçmenlerin de faydalandığı (toplu taşıma, atık toplama, sosyal yardımlar gibi) pek çok hizmetin yetersiz kalması sonucunu doğurabilmektedir.

Belediyelerin diğer bir gelir kaynağı olan kendi topladıkları vergiler (2464 sayılı Belediye Gelirleri Kanunu), nüfuslarına ve ekonomik ve ticari yapılarına göre değişmektedir. Söz konusu gelirler ayrıca ekonomik dalgalanmalardan etkilenmektedir; örneğin pandemi döneminde belediyelerin vergi gelirleri azalmıştır. Gelirlerin yukarıda anlatıldığı şekilde belirleniyor oluşu, göçmenlere yönelik temel hizmetlerin sunulması için kaynak ayrılmasında sorun yaratabilmektedir. Hem hizmetlerin planlanması hem de personel istihdamı açısından kaynak yetersizliği sorun oluşturmaktadır.

Personel

Göçmenlere ve mültecilere hizmete yönelik personel istihdamında da belediyeler sorun yaşamakta. Önemli bir konu, göçmenlerle iletişim kurabilecek veya hizmet sunabilecek dilleri bilen personel çalıştırma gereği. Çalıştay katılımcıları, tercüman, göçmenlere hizmet alanlarında eğitim görmüş personel ve özellikle Suriyeli personel istihdamı ihtiyacı olduğu, fakat bu alanlarda norm kadrolar oluşturulmadığı için işe alım yapılamadığını dile getirdiler. Ayrıca personel eğitimi de önemli bir ihtiyaç olarak ortaya konuldu.

İş Birlikleri

Yerelde göçmenlere ve mültecilere hizmet sunumu için kaynak yaratabilmenin bir yolu, uluslararası fonlayıcı kuruluşlar, belediyeler ve sivil toplum kuruluşları arasındaki iş birlikleridir. İstanbul'da ilçe belediyeleri düzeyinde (örneğin Şişli, Zeytinburnu, Sultanbeyli) böyle iş birlikleriyle oluşturulan projeler, programlar ve merkezler, yerel düzeyde göçmen ve mültecilere hizmet kapasitesi yaratılmasına iyi örnekler oluşturuyor (Karakaya Polat ve Lowndes, 2021). Başka illerde de belediye başkanlarının doğrudan uluslararası fonlayıcı kurumlarla ilişki kurarak, mültecilere yönelik ulusal düzeye ek yerel bazı politikalar uygulayabildikleri belirtiliyor (Betts, Memişoğlu ve Ali, 2020). Yerel yönetimlerin göçmenlere hizmet vermesi konusunda mevzuattaki boşluklar ve ulusal düzeydeki göçmen politikasındaki eksiklikler nedeniyle bu tür iş birliklerinin genelde hak temelli değil pragmatik düzeyde işlediği (Lowndes ve Karakaya Polat, 2021) vurgulanıyor. İstanbul'da ilçe belediyelerinin Suriyeli mültecilere yönelik oluşturdukları hizmetlerin bir tür "fiili yerel entegrasyon" politikası niteliği taşıdığı da belirtiliyor (Kale ve Erdoğan, 2019). Göçmen ve mültecilere yönelik hizmetlerin sürdürülebilirliği için STK'lar ve belediyeler arasındaki iş birliğinin güçlendirilmesi gereği üzerinde duruluyor (Doğanay ve diğerleri, 2020).

Sürdürülebilirlik

Göçmenlere yönelik birçok proje uluslararası fonlarla yürütüldüğü için, projeler tamamlandığında hizmet sunumunun nasıl devam ettirilebileceği çalıştayda dile getirilen bir başka kaygı idi. Bu tür iş birliklerinde, belediyelerin hem mali açıdan hem de insan kaynağı ve deneyim açısından sürdürülebilirlik sorunla-

rı yaşadığı vurgulandı. Deneyimli personel ve mali açıdan sürdürülebilirlik kaygısı, çalıştayda hem sivil toplum hem de yerel yönetim temsilcileri tarafından ifade edildi. Öte yandan, kaynak azlığı bir sorun iken, kurumlar arası koordinasyon olmadığı için kimi zaman kaynakların israf edilebildiği, örneğin geçim kaynakları projeleri kapsamındaki mesleki eğitimlerin ve sosyal yardımların mükerrer olabildiği belirtildi.

Önyargılarla ve Toplumsal Gerginliklerle Başa Çıkma

Çalıştayın başlangıç noktası olan TÜSES raporunda ayrıntıyla anlatıldığı gibi, farklı siyasi görüş, kültürel kimlik ve sosyo-ekonomik koşullara sahip İstanbullu T.C. vatandaşları, Suriyelilere yönelik olumsuz önyargılar taşımaktalar. Bununla birlikte raporun bulgularından birisi, vatandaşlarla Suriyeliler arasında sosyal temas arttıkça önyargı düzeyinin azaldığı yönünde (Savaşkan, Morgül ve Mutlu, 2021).

Çalıştayda ifade edilen görüşlerden biri, yerel yönetimlerin önyargılı tutumlar ve göçmenlerle ev sahibi (ya da yerli) topluluklar arasında yaşanan gerilimlerde duruma müdahale edebilecek donanımına sahip olmadığı idi. Göçmenlerle iletişim kurarken kapsayıcı dil kullanma gereği ifade edildi. Ayrıca belediye personelinin önyargıları gidermek amaçlı ve yerlilerle göçmenler arasındaki ilişkilerde çatışma alanlarını nasıl dönüştürebilecekleri konusunda eğitime gereksinimi olduğu belirtildi.

Yerel yönetimlerin göçmenlerle yerliler arasında sosyal ve kültürel teması artıracak kamusal alanlar oluşturması ve ortak kültürel etkinlikler düzenlenmesi gereği de vurgulandı. Bu konuda bazı olumlu örneklerden söz edildi.

POLİTİKA ÖNERİLERİ

Raporun bu son bölümünde, yukarıda özetlenen sorunların giderilebilmesi için İstanbul’da büyükşehir belediyesi ve ilçe belediyelerinin göçmenler ve mültecilere yönelik kentsel ve kamusal hizmet sunumunun nasıl geliştirilebileceğine dair politika önerileri sunulmaktadır. Bu politika önerileri, 21 Kasım 2021’deki TÜSES çalıştayında katılımcıların öne attığı fikirler ve çok katmanlı göç yönetişimi yazınında vurgulanan hususlar ışığında oluşturulmuştur.

Kamusal Hizmetlere Erişim

Günümüzde Türkiye’de göçmen ve mültecilerin kamu hizmetlerine erişimi ve temel haklarını kullanabilmeleri, yasal statülerinin ne olduğuyla doğrudan ilişkili. Mülteciler için geçici koruma veya uluslararası koruma statüsüne sahip olma (ya da başvurma) ve kayıt yaptırdığı ilde yaşama, göçmenler için ise ikamet izni, her türlü haktan ve hizmetten yararlanmanın ön koşulu niteliğinde. Temel sağlık hizmetleri, eğitim, seyahat ve başka hak ve kamu hizmetlerinden faydalanmak bireylerin yasal statüsü olup olmadığına bağlı. Oysa, temel tıbbi hizmetlere erişim, salgın hastalıkların tedavisi, küresel salgından korunma, okul çağındaki çocukların eğitim görmesi gibi konular, hem temel insan hakları arasında yer alıyor, hem de – halk sağlığı, toplumsal bütünleşme vb. açısından – toplumun bütününe ilgilendiren konular.

- Göçmenlerin temel kamu hizmetlerden yararlanabilmesi için yasal statü önkoşul olmaktan çıkarılmalıdır.
- Göçmenlerin yasal statülerinden bağımsız olarak temel sağlık hizmetleri, halk sağlığı hizmetleri ve zorunlu eğitime erişebilmeleri sağlanmalıdır.
- COVID-19 pandemisi döneminde, bütün göçmenler ve mülteciler dahil herkesin aşılama ve tedaviye erişimi sağlanmalıdır.
- Bu alanlarda yasal düzenlemeler yapılması beklenmeksizin, kayıtsız veya düzensiz göçmenlerin sağlık, temel eğitim ve hukuki destek gibi kamu hizmetlerine erişimini kolaylaştırmak amacıyla yerel yönetimler gönüllülerin ve dayanışma ağlarının koordinasyonunu üstlenebilir. Örneğin, düzensiz göçmenlere ücretsiz ya da düşük ücretle hizmet vermeye gönüllü doktorlardan oluşan ağlar kurulabilir. Ya da, ikamet veya uluslararası koruma başvurusu için hukuki destek arayan bireylere hizmet verebilecek avukatlarla iletişimi yerel yönetimler koordine edebilir.
- Yerel yönetimler, göçmenlerin kendi kurdukları enformel veya formel topluluklarla da ilişkiler kurmalıdır. Göçmenler ve mülteciler hangi ülkeden gelirlerse gelsinler, çoğu zaman ait oldukları kimlik grubundan olan diğer kişilerle dayanışma ve yardımlaşma amaçlı gruplar oluşturmaktadır. Belediyeler, yerelerde bu gruplarla iletişim içinde olarak, acil yardım ihtiyacı olanlara destek verebilir veya yönlendirebilirler.

Yasal Düzenlemeler

Yerel yönetimlerin göçmen ve mültecilere yönelik politikalar geliştirebilmesi ve uygulaması için öncelikle yasal mevzuatta değişiklik gerekmektedir.

- Göçmen ve mültecilere hizmet sunumu; Belediye Kanunu ve Büyükşehir Belediye Kanunu'nda yapılacak değişikliklerle yerel yönetimlerin görevleri arasına dahil edilmelidir.
- Belediye ve Büyükşehir Belediye Kanunu'nda yapılacak değişikliklerle yerel yönetimlerin göçmenlere yasal statülerinden bağımsız olarak halk sağlığı, temel sağlık ve yaygın eğitim alanlarında hizmet sunmasının önü açılmalıdır.
- Sadece uluslararası koruma statüsünde olanların değil, tüm göçmen çocukların temel eğitime erişebilmeleri için Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nda ve ilgili yönetmeliklerde değişiklik yapılmalıdır.

Kaynakların Geliştirilmesi

Yerel yönetimlerin mevzuat değişikliği yoluyla göçmenlere yönelik yetki alanlarının genişletilmesinin yanı sıra bu alanda yeni mali kaynaklara da gereksinimi vardır.

- Belediye Gelirler Kanunu'nda yapılacak değişikliklerle, belediyelerin genel bütçe vergi gelirlerinden alacakları pay, kayıtlı göçmenleri de içeren nüfus büyüklüğüne göre belirlenmelidir.
- Sivil toplum kuruluşlarının faydalanabildiği / başvurabildiği uluslararası fonlayıcı kurumlardan gelen kaynaklara yerel yönetimlerin daha kolay erişebilmesi için düzenlemeler yapılmalıdır.
- Uluslararası fonlayıcı kurumların kamu kurumlarına mültecilere hizmet için sağladıkları fonlardan yerel yönetimlerin de yararlanmasının önü açılmalıdır.

Veri Toplama ve Veri Paylaşımı

Yerel yönetimlerin göçmenlere veri temelli hizmet sunabilmesi için sınırları içinde yaşayan göçmenlere ilişkin tam ve güncel veriye gereksinimi vardır.

- Göç İdaresi Başkanlığı ve diğer ilgili kamu kurumları, aşağıdaki kategorilerdeki göçmen ve mültecilerin sayılarını, köken ülke / cinsiyet / yaş gibi kırımlarda düzenli aralıklarla ve il ve ilçe bazında, yerel yönetimlerle ve kamuyla paylaşmalıdır.
 - Geçici koruma statüsündeki Suriyeliler
 - Uluslararası koruma başvurusu yapan veya uluslararası koruma statüsü almış olan yabancılar
 - İkamet türüne göre ikamet izni ile Türkiye'de bulunanlar
 - Çalışma izniyle Türkiye'de bulunan yabancılar
 - Vize, pasaport ve ikamet izni ihlalleri nedeniyle işlem görenler
- Belediyeler, kendi yetki alanlarında göçmen ve mültecilere yönelik kamu ve sivil toplum faaliyetleri hakkında bilgi toplayabilmelidir.
- Özellikle büyükşehir belediyeleri; sivil toplum kuruluşları ve kamu kurumlarının göçmen ve mültecilere yönelik sosyal yardım ve sosyal uyum projeleri, geçim kaynakları eğitimleri, dil kursları ve psiko-sosyal danışmanlık programları gibi faaliyetleri hakkında düzenli envanter çıkarmalı ve kendi yetki bölgelerinde koordinasyon kurumu görevini üstlenmelidir.
- Kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşları, bu türden faaliyetlerini ve programlarını yerel yönetimlerle düzenli olarak paylaşmalıdır.

Sürdürülebilirlik

Sivil toplum kuruluşları, Suriyelilerin Türkiye'ye gelişinden bu yana geçen on yılda mültecilere yönelik hizmet sunumunda ve uluslararası fonlarla desteklenen proje uygulamalarında önemli bir deneyim kazandı. Bu deneyimin ve faaliyetlerin sürdürülebilirliği açısından, belediyeler ile STK'lar arasında iş birliklerinin güçlendirilmesi önem taşıyor.

- Belediyeler ve sivil toplum kuruluşlarının ortak projeler ve programlar geliştirilmesini kolaylaştırıcı düzenlemeler yapılmalıdır.
- Yerel yönetimlerin mali kaynakları desteklenerek, sivil toplum-belediye iş birliklerinin sürdürülebilir hale gelmesi desteklenmelidir.

Kapsayıcılık ve Entegrasyon

Yukarıda anlatıldığı gibi, göç toplumlarında toplumsal entegrasyon politikaları giderek yerel düzeyde ve yerindenlik ilkesine göre şekillenmektedir. Toplumsal entegrasyonun bütün toplumu kapsayıcı bir erek olduğu ve dolayısıyla entegrasyon politikalarının kapsayıcılık üzerinden ana akımlaştırılması gerektiği giderek benimsenmektedir. Çalıştayda da belirtildiği gibi kapsayıcılık, göçmenlere yönelik hizmetlerin sürdürülebilir olabilmesi açısından da önemlidir.

- Yerel yönetimler hizmet sunumunda bütün hemşehrileri için erişilebilir ve (yerli halkı, göçmenleri, mültecileri, kadınları, çocukları, yaşlıları, engellileri, LGBTİ+ bireyleri) kapsayıcı hizmet anlayışını benimsemelidir.
- İBB özelinde mahalle evleri, kreşler, kadın danışma merkezleri, mesleki eğitimlerin verildiği İSMEK birimleri, vb. göçmenler ve mülteciler dahil hedef kitlelerindeki her gruba hizmet verecek şekilde çalışmalıdır.
- Kapsayıcı hizmet anlayışı, göçmen ve mülteci kadınların ve çocukların şiddetten korunmasında veya şiddet ve istismar vakalarına müdahalede de büyük önem taşıyacaktır.
- Belediyelerin hizmet birimlerinde Arapça veya o ilçede göçmenlerin kullandığı diğer dilleri bilen personel çalıştırılmalıdır.
- Mesleki eğitim merkezlerinin, göçmenlere yönelik Türkçe dil kurslarını yaygınlaştırmaları ve okul çağındaki göçmen çocuklara yönelik dersler sunmaları önem taşımaktadır.
- Belediye Kanunu'nun hemşehrilik hukukunu düzenleyen 13. maddesindeki katılım vurgusuna uygun olarak, Kent Konseylerine göçmenler ve mülteciler de dahil olmalıdır. Bu yönde bazı ilçe belediyelerindeki uygulama yaygınlaştırılmalıdır.
- Yerel yönetimlerin hizmet verdiği kamusal alanlar (örneğin mahalle evleri, kreşler ve mesleki eğitim merkezleri), göçmenler, mülteciler ve yerlilerin karşılaşabilecekleri, temas kurabilecekleri ve etkileşebilecekleri alanlar olarak tasarlanmalıdır.
- Karşılaşma noktaları ve nitelikli etkileşim kurulabilecek alanlar, karşılıklı sosyal uyum açısından da önem taşımaktadır. Bu doğrultuda bazı ilçe belediyelerinin başlattığı iyi örnekler artırılmalıdır.
- Göçmenler ve ev sahibi toplulukların (yerlilerin) etkileşim içine girebileceği ve birbirini tanıyabileceği kültürel etkinlikler artırılmalıdır.
- Belediyeler, kendi denetimlerindeki kamusal alanları farklı göçmen grupların kendi kültürlerini tanıtabileceği ve diğer göçmenlerle ve yerlilerle etkileşebilecekleri etkinliklere açmalıdır.

Toplumsal Gerilimle Başa Çıkma

Bu raporun başında sözü edilen TÜSES raporunda belirtildiği gibi, İstanbul'da da Türkiye'nin diğer yerlerinde olduğu gibi Suriyelilere yönelik önyargılı ve olumsuz algılar çok yaygın. TÜSES raporunda aynı zamanda, sosyal temasın İstanbulluların Suriyelilere yönelik olumsuz yargılarını zayıflattığı belirtiliyor (Savaşkan, Morgül ve Mutlu, 2021). Gruplar arasında sosyal temasın ve etkileşimin en kolay güçlendirilebileceği düzey, yerindenlik ilkesi çerçevesinde yerel ölçek olacaktır. Dolayısıyla bu konuda yerel yönetimlerin önemli bir işlevi olabilir. Önceki başlıkta değinildiği gibi yerel yönetimler, göçmenler ve yerliler arasındaki teması, verdikleri hizmetlerin ve kullandıkları kamusal mekanların kapsayıcılığı üzerinden artırabilirler. Bunun yanı sıra, bazı mahallelerde göçmenler ve yerliler arasındaki gerilimleri önlemek veya müdahale etmek için de belediyeler sorumluluk alabilir.

- Belediyeler, mahalle ölçeğinde yereli tanıyabilecek birimler oluşturabilir, temas noktaları (kişileri) belirleyebilir.
- Mahalle muhtarlarının Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi'nin yürürlüğe girmesinden sonra yitirdikleri toplumsal rollerini, belediye birimleri ikame edebilir. Muhtarların kısmen mahalle baskısına meyleden bu işlevinin yerini hak temelli bir yerel yönetim anlayışının alması, yerlilerle göçmenler arasındaki gerginliklerin daha kolay anlaşılmasını da sağlayacaktır.
- İlgili belediye personeline, göçmen ve mültecilere yönelik kapsayıcı ve önyargısız yaklaşım kazandıracak eğitimler verilmelidir. İBB'nin bu doğrultudaki çabaları yaygınlaştırılmalıdır.
- Göçmenlere hizmet verecek personelin dil eğitimi alması sağlanmalıdır.

Çok Katmanlı Göç Yönetişi

Çok katmanlı göç ve entegrasyon yönetişi, uluslararası, ulusal ve yerel düzeyler arasında daha çok iş birliği ve eşgüdüm gerektirmektedir. Türkiye'de ise çok katmanlı göç yönetişi doğrultusunda bu raporda da söz edilen bazı eğilimler olmakla birlikte göç politikaları ulusal düzeyde ve merkezi yönetimce yapılmaktadır. Yerel yönetimler bu koşullarda ancak "pragmatik", "enformel" ve "fiili" politikalar geliştirebilmekte veya uygulayabilmektedir (Karakaya Polat ve Lowndes, 2021; Kale ve Erdoğan, 2019). Halbuki uluslararası deneyimler, çok katmanlı yönetişimin ve göç politikalarında yerindenlik ilkesinin uygulanmasının toplumsal uyum ve gerginliklerin azaltılması açısından yararlı olabileceğini göstermektedir.

- Göç mevzuatında, belediye yasalarında kendine yer bulan yerindenlik ilkesini içerecek şekilde düzenleme yapılabilir.
- Hem ulusal hem de yerel düzeyde göç politikalarının oluşturulmasında insan hakları temelinde toplumun bütün kesimlerinin katılımı sağlanabilir.
- Çok katmanlı göç yönetişi ve göç politikasının yerelleşmesi, AB ülkelerindeki iyi örneklerde demokratik bir süreç içinde şekillenmektedir. Her şeyden önce, göç ve entegrasyon politikalarının yapım sürecinin demokratik bir zeminde tartışılması önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

- Bendel, P., Schammann, H., Heimann, C. ve Stürner, J. (2019) "A local turn for European refugee politics: Recommendations for strengthening municipalities and local communities in refugee and asylum policy of the EU." Heinrich-Böll Foundation Policy Paper. https://eu.boell.org/sites/default/files/e-paper_a_local_turn_for_european_refugee_politics.pdf?dimension1=zora2020
- Betts, A., Memişoğlu, F., ve Ali, A. (2020). "What difference do mayors make? The role of municipal authorities in Turkey and Lebanon's response to Syrian refugees." *Journal of Refugee Studies*, 34(1), 491-519. <https://doi.org/10.1093/jrs/feaa011>
- Doğanay, C. ve diğerleri. (2020). Zorunlu göçmenler için sosyal eşitlik: Pandemi sürecinde yerel yönetimlerin ve STK'ların rolü . TEPAV ve Heinrich Böll Stiftung Türkiye Temsilciliği. https://www.tepav.org.tr/upload/files/1617631216-6.Zorunlu_Gocmenler_icin_Sosyal_Esitlik_Pandemi_Surecinde_Yerel_Yonetimlerin_ve_STK_lar_in_Rolu.pdf
- Erder, S. (2020). "Bekleme Odası'nda Göç Araştırması Yapmak." Y. Ahi, M. N. Gültekin ve M. Açıkgoz (der.), *Göç ve Kent. Etkileşimler*. Nika, Ankara: 15-23.
- Göç İdaresi Başkanlığı (2021). İstatistikler. Güncel Veriler. <http://goc.gov.tr>
- Glorius, B., Oesch, L., Nienaber, B., ve Doomernik, J. (2019). Refugee reception within a common European asylum system: Looking at convergences and divergences through a local-to-local comparison, *Erkunde*, 73(1), 19-29.
- Heimann, C., ve Stürner, J. (2020). Evaluation report: Urban partnership on the inclusion of migrants and refugees. European Commission. Urban Agenda for the EU. https://ec.europa.eu/futurium/en/system/files/ged/evaluation_report_urban_partnership_on_the_inclusion_of_migrants_and_refugees.pdf
- Hepburn, E. ve Zapata-Barrero, R. (2014). "Introduction: Immigration policies in multilevel states." E. Hepburn ve R. Zapata-Barrero (Der.), *The Politics of immigration in multi-level states: Governance and political parties* içinde (3-19). Palgrave Macmillan.
- International Organization for Migration (2019). *Baseline Assessment in Istanbul Province*, Ankara: IOM.
- Kale, B., ve Erdoğan, M. (2019). "The impact of GCR on local governments and Syrian refugees in Turkey." *International Migration*, 57(6), 224-242. <https://doi.org/10.1111/imig.12658>
- Karakaya Polat, R. ve Lowndes, V. (2021) "How does multi-level governance create capacity to address refugee needs, and with what limitations? An analysis of municipal responses to Syrian refugees in Istanbul." *Journal of Refugee Studies*, <https://doi.org/10.1093/jrs/feab101>
- Kocaoğulları, A., Avcı, E., ve İnanç, S. B. (2020). *Kentsel hizmetlere göç perspektifinden bakmak: Pandemi dönemi İstanbul örneği – Ulusal düzeyde karar alıcılar için politika önerileri*. Yereliz ve Heinrich Böll Stiftung Türkiye Temsilciliği. http://yereliz.org/wp-content/uploads/2020/12/Ulusal_Duzeyde_Karar_Alicilar_son_dijital.pdf
- Lowndes, V. ve Karakaya Polat, R. (2021). "How do local actors interpret, enact and contest policy? An analysis of local government responses to meeting the needs of Syrian refugees in Turkey." *Local Government Studies*, 1-24. <https://doi.org/10.1080/03003930.2020.1825386>
- Morgül, K., Savaşkan, O., ve Mutlu, B. (2021) *İstanbul'da Suriyeli sığınmacılara yönelik algı ve tutumlar: Partizanlık, yabancı karşıtlığı, tehdit algıları ve sosyal temas*. TÜSES ve Heinrich Böll Stiftung Türkiye Temsilciliği. <https://tr.boell.org/tr/2021/06/10/istanbulda-suriyeli-siginmacilara-yonelik-algi-ve-tutumlar>
- Penninx, R. (2019). "Problems of and Solutions for the Study of Immigrant Integration.", *Comparative Migration Studies*, 7(13): 1-11. <https://doi.org/10.1186/s40878-019-0122-x>

Scholten, P., Collett, E. ve Petrovic, M. (2017). "Mainstreaming migrant integration? A critical analysis of a new trend in integration governance," *International Review of Administrative Sciences*, 83(2), 283–302. <https://doi.org/10.1177/0020852315612902>

Scholten, P. ve Penninx, R. (2016). "The Multilevel Governance of Migration and Integration," B. Garces-Mascareñas ve R. Penninx (Der.) *Integration Processes and Policies in Europe* içinde. IMISCO Research Series. DOI 10.1007/978-3-319-21674-4_6

Stürner, J., Heinemann, C., Bendel, P., Schammann, H. (2020). *Policy Brief - When mayors make migration policy: What role for cities in EU migration and integration policymaking?* European Policy Center. European Migration and Diversity Programme. https://www.epc.eu/content/PDF/2020/Mayors_make_migration.pdf

Zapata-Barrero, R. (2017). "Intercultural policy and multi-level governance in Barcelona: Mainstreaming comprehensive approach," *International Review of Administrative Sciences*, 83(2), 247–266. <https://doi.org/10.1177/0020852315592962>

Zapata-Barrero, R., Caponio, T. ve Scholten, P. (2017). "Theorizing the 'local turn' in a multi-level governance framework of analysis: a case study in immigrant policies," *International Review of Administrative Sciences*, 83(2), 241–24. <https://doi.org/10.1177/0020852316688426>

